

БОГАТИТЕ СÈ ПОБОГАТИ, СИРОМАШНИТЕ СÈ ПОСИРОМАШНИ

Благица Петрески

Значаен дел од факторите за високата стапка на сиромаштија кај нас се однесуваат на недостигот од стратешки мерки, оперативни планови и акции за нејзино намалување. Истовремено, стапката на нееднаквост расте поради тоа што социјалната и даночна политика промовира пропорционалност

Намалувањето на сиромаштијата е светски проблем и една од светските милениумски цели. И во Македонија ова е еден од горливите проблеми за кои се потребни итни и долгорочни решенија. Но, која е дефиницијата за сиромашни?

Од 2010 година во Македонија се применуваат Лаекенските индикатори за нејзино мерење и, според нив, за сиромашни се сметаат тие лица, чијшто приход е понизок од 60 проценти од медијалната еквивалентна вредност. Иако постои дефиниција што е компатибилна со европските стандарди, сепак таа го става фокусот врз недостигот од финансиски средства и не ја одразува мултидимензионалната слика на сиромаштијата, која, покрај доходот, ги вклучува и условите на живеење, како што се: недостиг од дом, чиста вода, пристап до електрична енергија, санитарни услови, услови за школување, здравствена заштита, транспорт и слично. Не постои ниту сеопфатна и национална прифатена класификација на категоријата социјално исклучени лица. Во оперативниот план за социјално исклучени категории се обележани 17 категории, како жртви на семејно насилство, бездомни лица, поранешни корисници на дрога и слично, но не се опфатени категории како вработени со низок приход, деца од семејство со многу деца со невработени родители, урбано и рурално сиромашни и слично, кои се ранлива категорија и имаат голем ризик да бидат исклучени, односно

да немаат пристап до одредени услуги, како образование и здравство. Овие почетни дефинирања влијаат врз натамошниот третман, односно кој ќе биде вклучен во категоријата сиромашни, социјално исклучени, ранливи, како и врз креирањето мерки за различните димензии на сиромаштијата.

ЕДНА ЧЕТВРТИНА ОД МАКЕДОНЦИТЕ ИМААТ ЛОШИ УСЛОВИ ЗА ДОМУВАЊЕ

Според дадената дефиниција и последните објавени податоци на Заводот за статистика, 27,1 проценти од населението во Македонија живеело под линијата на сиромаштија во 2011 година и, во споредба со 2010 година, намалувањето изнесува 0,2 процентни поени. Анализирани според профили, стапката на сиромаштија е речиси двојно повисока кај семејства со три и повеќе издржувани деца, невработени лица и кај самохрани родители. Но, доколку ја опфатиме пошироката слика за сиромаштијата, 40,7 проценти од населението не може да си дозволи барем четири од девет основни материјални потреби. Дури 72 процента од населението не можат да си дозволат еднеделен одмор, а повеќе од една половина не можат да си дозволат јадење со месо

или да поднесат некој неочекуван трошок. Не се за занемарување ниту условите за домување и пристапот до здравствени услуги. Во лоши услови за домување, како влажни простории, покрив што протекува и искршени прозорци, живеат 22,4 проценти од домаќинствата, додека 14,9 проценти од домаќинствата, и покрај потребата од лекар, не можеле да си го дозволат (анкета за приходи и за услови на живеење, 2010 година). Доколку направиме анализа според други показатели што ја мерат сиромаштијата (индекс за релативна сиромаштија и длабочина на сиромаштијата), стапката на сиромаштија во Македонија во последната деценија бележи тренд на пораст. Високата стапка на сиромаштија делумно се должи на социо-економски фактори

како предолгиот транзициски процес, ниската економска активност и високата стапка на невработеност, но значаен дел од факторите отпаѓаат и на недостиг од стратегиски мерки, оперативни планови и акции за намалување на сиромаштијата. Истовремено, стапката на нееднаквост расте поради тоа што социјалната и даночна политика промовира пропорционалност. Најбогатите 10 проценти во 2000 година располагале со 25,8 проценти од доходот, додека во 2010 година со 31,9 проценти од вкупниот национален доход, на сметка на најсиромашните 10 проценти, кои од 2,4 проценти во 2000 година паднале на само 1,9 процент учество во вкупниот доход во 2010 година.

СОЦИЈАЛНАТА ПОМОШ - ДЕМОТИВАЦИЈА ЗА БАРАЊЕ РАБОТА

Националната цел на Македонија е населението што живее под линијата на сиромаштија да се намали на 21,5

проценти до 2020 година. Повторно, фокусот е насочен кон намалување на монетарната сиромаштија. Кои и какви мерки се преземаат кај нас за остварување на целите? Во последните години е забележан тренд на пораст на социјалните трансфери и нивното учество во вкупните буџетски расходи достигнува и до 45 проценти во 2013 година. Овие трансфери ја ублажуваат и намалуваат сиромаштијата на краток рок, но тоа се пасивни мерки, кои ги прават луѓето зависни од нив и ги демотивираат да бараат работа. За да се постигне структурно намалување на сиромаштијата, потребни се проактивни и долгорочни мерки, кои место фокус кон надминување на тековниот недостиг од финансиски средства, ќе поттикнат самоодржливост на доходот на населението. Тука спаѓаат мерки за зголемување на можноста да се вработат преку доквалификација и преквалификација на сиромашните, како и мерки за директно вработување и за поттикнување на можноста за самовработување. Позитивен пример се некои од програмите на Светска банка во неразвиени земји и во земји во развој, кои им помагаат на индивидуалците за излез од сиромаштијата и за остварување доход преку обезбедување репроматеријали неопходни за почнување сопствен бизнис од мал размер, земјиште и сл. Овие мерки, покрај структурното решавање на

проблемот со сиромаштија, ќе се одразат позитивно и врз економскиот пораст. Предлог-мерки и програми што, покрај за недостиг од финансиски средства, водат сметка и за мултидимензионалните карактеристики на сиромаштијата, се опфатени во Националната стратегија за намалување на сиромаштијата, која е во процес на спроведување, а е изработена дури во 2010 година. Предлог-мерките во оваа стратегија ставаат акцент на условите и на квалитетот на живеење, подобрување на здравствената заштита, зголемување на писменоста и образованието на најранливите и обесправени категории граѓани. Исто така, покрај намалување на сиромаштијата, тие се насочени и кон социјалното вклучување. Ефектите од оваа стратегија ќе се почувствуваат по спроведувањето на предлог-мерките и на активностите. Но, оперативниот план што ја отсликува програмата на мерки и на активности што треба да се преземат во текот на годината сè уште не е објавен за 2013 година. Од друга страна, издвоените буџетски средства наменети токму за оваа стратегија се само еден процент од вкупните средства за владини програми и само 0,13 проценти од вкупните расходи. Оттука, не може да создаваме преоптимистички очекувања за брзината и за големината на ефектите од оваа стратегија.

ПРОГРЕСИВНИТЕ ДАНОЦИ ЈА НАМАЛУВААТ СИРОМАШТИЈАТА

Друга форма на мерки и на политика што се докажале како ефикасни во борбата против сиромаштијата се мерки што ја зголемуваат рамномерноста на распоредот на доходот, го редистрибуираат доходот од богатите кон сиромашните и ја намалуваат нееднаквоста. Истражувањето на Вајт и Андерсон (White and Anderson) (2001) за земји во развој и за развиени земји докажува дека умерена прераспределба на приходите во корист на сиромашните драстично ја намалува сиромаштијата, додека резултатите од истражувањето за Пакистан на Јамал (Jamal) (2006) покажуваат дека прогресивните даноци ја намалуваат сиромаштијата. За земји со висока нееднаквост и со нерамномерна дистрибуција на доходот, како Македонија, прогресивните мерки

што ја коригираат дистрибуцијата на доходот се покажале дури и како поефикасни од позитивниот економски пораст (Ханмер и Насколд / Hanmer and Naschold, 2000). Сиромаштијата е мултидимензионален проблем, а соочувањето со него е долгорочен процес за кој е потребно учество од сите актери во процесите на препознавање на проблемите и нивно решавање. Оттука, за ефикасно соочување со мултидимензионалниот проблем се потребни и мултидимензионални мерки.

(Њујорк Тајмс е главен економист на Асоцијацијата за економско истражување, застапување и за донесување економска политика „Фајненс Think“ (Finance Think))